
RAZSTAVE
EXHIBITIONS

OD DOMAČEGA PRAGA DO JERUZALEMA
Občasna razstava v Slovenskem etnografskem muzeju

Andrej Dular

371

Izkaznica razstave

Ime: Od domačega praga do Jeruzalema: fotografski zapisi Petra Nagliča (1883–1959)

Vrsta: občasna pregledna razstava

Gradivo za razstavo: Zapuščina Petra Nagliča v lasti vnuka Matjaža Šporarja, Slovenski etnografski muzej

Lokacija: Slovenski etnografski muzej

Čas: 4. junij 2013–5. januar 2014

Avtor: Matjaž Šporar, na osnovi idejne zasnove Janje Žagar o osebnih razstavah obiskovalcev SEM, ki se navezujejo na koncept stalne razstave *Jaz mi in drugi: podobe mojega sveta*

Kustosi - soavtorji: Andrej Dular, Marko Frelih, Miha Špiček

Digitalizacija filmskega gradiva: Miha Špiček

Oblikovanje: Mojca Turk, Domen Uršič

Restavriranje: Janez Črne, Gregor Kos, Jožica Mandelj Novak, Ana Motnikar

Tehnična služba: Silvester Lipovšek, Ana Mesarič, Miha Zupan

Komuniciranje: Maja Kostric, Nina Zdravič Polič

Publikacije: Štiri razglednice z Nagličevimi motivi

Število obiskovalcev: 2702 (do konca novembra 2013)

V začetku julija 2013 je bila v Slovenskem etnografskem muzeju v Ljubljani odprta razstava z naslovom *Od domačega praga do Jeruzalema*. Postavljena je bila ob posebni priložnosti – meseca julija 2013 je namreč minilo devetdeset let, odkar so v Ljubljani ustanovili Slovenski etnografski muzej, minilo pa je tudi 130 let, odkar se je v Šmarci pri Kamniku rodil ščetarski mojster Peter Naglič. Obletnici, ki nista imeli na prvi pogled nič skupnega, je vendarle povežalo svojevrstno naključje. Muzealce vedno znova presenetijo še neodkriti zakladi preteklosti in to, da se ljudje, ki te zaklade hranijo, pozitivno in odprto odzovejo na zanimanje zanje.

372

Tako je bilo tudi v primeru zapuščine ščetarskega mojstra Petra Nagliča, ki je preživel svojo družino z izdelovanjem in prodajo raznovrstnih krtač, metel, omel in čopičev, a je bil hkrati z vsem srcem predan fotografiji. Šele mnogo let po Nagličevi smrti je njegov vnuk Matjaž Šporar, ki si je v Šmarci na posestvu starega očeta zgradil hišo in ustvaril svojo družino, širši javnosti razkril bogato dedovo zapuščino. Ta obsega več kot deset tisoč fotografskih posnetkov, nastalih od zadnjih let 19. stoletja do skorajda konca petdesetih let 20. stoletja, zvezke dnevniških zapisov, fotografsko in poslovno dokumentacijo ter spominsko gradivo. Med zapuščino je ohranjenih tudi nekaj osebnih predmetov ter predmetov, povezanih s ščetarsko in fotografsko obrtjo. Z Matjažem Šporarjem smo se dogovorili, da bi fotografsko gradivo v digitalni kopiji shranili v našem muzeju, saj bi bilo tako dostopnejše javnosti. Njegova naklonjenost temu obsežnemu projektu¹ in pripravljenost, da nam pri tem vsestransko pomaga, saj je bilo potrebno fotografije skenirati in urediti, nas je privedla na misel, da bi ob muzejskem praznovanju pripravili še pregledno razstavo Nagličevega fotografskega opusa in hkrati proslavili Nagličevo rojstnodnevno obletnico.

*

Peter Naglič je bil sin Jožefa Nagliča, ščetarskega mojstra iz Šmarce, in Marije (roj. Peterlin), hčere ščetarskega mojstra iz Preserij pri Kamniku. Po osnovni šoli v Homcu se je pri očetu v Šmarci izučil ščetarske obrti, kasneje nadgrajeval obrtno znanje tudi v avstrijskem Gradcu in si pridobil naziv ščetarskega mojstra. Po očetovi smrti leta 1922 sta z bratom Karlom nadaljevala obrt in ustanovila podjetje *Tovarna ščetk in čopičev – Brata Naglič*, v katerem sta zaposlovala domačine iz Šmarce in okoliških vasi. Ščetarsko proizvodnjo sta nenehno tehnično posodabljala in bila zato s svojimi izdelki na tržišču tudi konkurenčna. Ščetarstvo je prinašalo Nagličevim zadostne dohodke, zato se je Peter lahko ukvarjal tudi s svojim najljubšim hobijem – fotografijo. Že v fantovskih letih mu je oče Jožef dovolil, da si je na podstrešju domače hiše uredil fotografski atelje; kasneje je Naglič svoje fotografsko znanje in opremo še nadgrajeval in posodabljal. Kamor koli je šel, je s seboj nosil tudi fotografski aparat. Zaradi službenih potreb in ob različnih dogodkih je veliko potoval s kolesom in vlakom predvsem v Kamnik, Domžale, Mengeš, Ljubljano itd., ob tem pa tudi zavzeto fotografiral. Tako so nastali na primer posnetki regulacije Ljubljanice, gradnje ljubljanskega tramvajskega omrežja in pomembnih sakralnih objektov ter javnih in zasebnih zgradb. Fotografiral je različne slavnosti, shode ter dogodke ob cerkvenih

¹ Več o tem projektu piše M. Špiček v isti številki Etnolga.

in drugih praznikih. Nadvse pa so ga zanimale tehnične posebnosti in novosti, ki jih je fotografiral, če je le imel priložnost. Dobra je na primer dokumentiral lastno ščetarsko proizvodnjo, različne tehniške strojne naprave in objekte v krajih, kamor je potoval, ter nenavadne dogodke – na primer pristank letala na Mengeškem polju in izkopavanje mamuta v Nevljah. Kot veren človek je bil vpet v delo cerkve in katoliško usmerjenega kulturno-izobraževalnega društva, telovadnega društva Orel in abstinenčnega odseka. Ob tem je s fotografsko kamero skrbno posnel njihovo delovanje. Udeleževal se je romanj v svete kraje doma in v tujini ter med drugim fotografiral množično romanje Slovencev v Jeruzalem leta 1910. Naglič je bil ljubitelj družinskih in prijateljskih planinskih izletov, s katerih se je vračal z obilico posnetega materiala. V njegovi zapuščini so tudi številne družinske fotografije ter fotografije sokrajanov, neznancev in ljudi s socialnega obrobja. Zanimala so ga vsakdanja kmečka opravila in pomembni dogodki v domačem kraju in njegovi okolici. Nadvse rad je fotografiral naravo v različnih letnih časih, privlačili sta ga portretna in studijska fotografija. Fotografske posnetke je opremljal s komentarji, izdeloval lastne fotografske albume, pisal je popotne dnevnike, občasno tudi dnevniške zapiske.

Obseg in tematska raznovrstnost Nagličeve fotografske in druge predmetne zapuščine nas je napeljala na misel, da bi pokazali vsebinske stične točke med muzejem in njegovim poslanstvom ter gradivom, ki smo ga nameravali predstaviti na Nagličevi razstavi. Slovenski etnografski muzej je s svojima obsežnima stalnima razstavama in programi, ki se navezujejo nanju, že nekaj let središče kulturnega dogajanja v muzejski četrti na Metelkovi ulici v Ljubljani. Kot muzej “o ljudeh za ljudi” naša ustanova uspešno sodeluje z muzejskimi obiskovalci. Po postavitvi stalne razstave *Jaz, mi in drugi – podobe mojega sveta* je muzej začel cikel osebnih razstav, ki temeljijo na življenjskih zgodbah posameznikov. Doslej je tako nastalo kar nekaj odmevnih manjših osebnih razstavnih predstavitev in filmskih zapisov z osebnimi življenjskimi pripovedmi, katerih protagonisti so bili obiskovalke in obiskovalci našega muzeja.

Življenjska zgodba Petra Nagliča in njegovega vnuka Matjaža Šporarja se nam je zdela pravšnja iztočnica za tovrstno razstavno pripoved. Tako kot je druga muzejska stalna razstava usmerjena v pripoved o človekovem fizičnem in duhovnem umeščanju v prostorske in časovne razsežnosti domačega in tujega sveta, se nam je zdel tudi Šporarjev odnos do deda in njegove zapuščine primerna osnova za razstavo o popotovanju posameznika, ščetarskega mojstra in ljubiteljskega fotografa “od domačega praga do Jeruzalema”, od leta 1899, ko so nastali prvi posnetki, do Nagličeve smrti leta 1959.

Matjaža Šporarja smo zato poprosili, naj dedovo življenje prelije na papir skozi lastno življenjsko izkušnjo in poizkusi zapisati svoj odnos, povezanost in občutenje do svojih prednikov, predvsem do deda in njegove fotografske in druge zapuščine. Kmalu nam je v muzej prinesel petinštirideset strani obsežen elaborat, ki je v besedi in na fotografijah predstavil temeljna poglavja bodoče razstavne pripovedi. Posamezna poglavja je naslovil takole: 1. Nevidna nit, ki povezuje, 2. V Šmarci pri Končkovih, 3. Ustvarjalni duh Petra Nagliča, 4. Povzetek. V prvem poglavju je Šporar v skorajda poetičnem tonu zapisal svoj odnos do deda, ki ga zaradi svoje

mladosti ni nikoli osebno poznal. Začutil pa ga je skozi materina pripovedovanja in še ohranjeno dedovo zapuščino, katere vrednost je odkril desetletja po njegovi smrti. V drugem poglavju, ki opisuje Nagličev rod, nam predstavi svoje prednike, ki so se priselili iz okolice Trsata v Šmarco. Petrov rod je bil že tretji, ki se je v Šmarci ukvarjal s ščetarsko obrtjo. V tretjem poglavju je Šporar na osnovi ohranjenih dedovih osebnih in družinskih dokumentov, literature o Nagličevi obrti in zlasti fotografij razčlenil dedovo življenje in delo v petnajstih podpoglavjih, in sicer: Doba šolanja; Čar fotografije; Romarska duša; Domovina Orlov; Vojaška suknja; Mehkoba kamna; Odnos do vere; Ljubezen do planin; Gradbena prenova Ljubljane; Kultura v srcu; Tehnika na pohodu; Gospodarstvo na deželi; Portretni pogled; Ljudje iz obrobja in Čarobna narava. Vsa ta podpoglavja, ki jih sestavljajo teksti in fotografije, pravzaprav odražajo Šporarjevo videnje in čustveno občutenje dedovega življenjskega kreda. Četrto poglavje je kratek povzetek vnukovih občudujočih pogledov na dedovo življenje in delo. Šporarjev razstavni koncept se je tako približal vsebinskim zasnovam osebnih razstav, ki na individualni empirični ravni potrjujejo zgradbo stalne razstave *Jaz, mi in drugi – podobe mojega sveta*. Zato smo se kustosi, ki smo sicer že imeli pripravljeno svojo idejno zasnovu razstave, odločili, da ga bomo prevzeli kot temeljni razstavni koncept. Zaradi prostorske omejenosti in prilagoditve razstavni govoriči smo Šporarjeva besedila uredniško skrajšali in pri tem pazili, da nismo spremenili avtorjevega precej ekspresivnega stila pisanja. Šporarjevi neskrajšani teksti so bili obiskovalcem razstave na voljo tudi v broširani obliki.

Svoj pogled na interpretacijo fotografskih vsebin ter razstavne zgodbe smo dodali tudi kustosi muzealci Slovenskega etnografskega muzeja Miha Špiček, Marko Frelj in Andrej Dular. Opozorili smo na tiste tematske sklope v fotografskem in drugem predmetnem gradivu, za katere smo ocenili, da so dajali celotnemu Nagličevemu življenju in delu posebno težo in rdečo nit. Nagliča smo prepoznali kot ščetarskega mojstra in vernega družinskega človeka, čigar ljubezen do fotografije in spoštovanje vere sta zaznamovala celotno njegovo življenje. Poklic je Nagliču omogočil, da si je ustvaril ljubečo družinsko skupnost in da je svoj fotografski konjček razvil skorajda do profesionalne ravni. Omogočil mu je tudi romarska potovanja. V tej smeri smo zato razvijali poudarke razstavne zgodbe *Od domačega praga do Jeruzalema*.

Poseg v razstavno zgodbo so predstavljala naša besedila na rumeno obarvanih podlagah ter izbor in strukturiranje fotografij in predmetnega gradiva v razstavnih vitrinah. Pri posameznih temah smo Šporarjevim besedilom dodali fotokopirane izseke besedil iz Nagličevih dnevniških zapisov, ki so dopolnjevali in razlagali slikovno gradivo. Naj kot primer takšnega besedila navedem zapis iz dnevnika *Romanje v Lurd* iz leta 1908, ki smo ga umestili v sklop o ščetarstvu. Nagličevo besedilo kaže, kako močno je bilo povezano njegovo poklicno delo z uresničevanjem njegovih svetovnonazorskih prepričanj: "Ko sem slišal in bral o lurških čudežih, sem srčno zaželel videti ta milostni kraj. Bila je pa velika zapreka, kje dobiti toliko denarja? A zaupal sem na Boga in Marijo Brezmadežno. In to zaupanje se mi je dobro spodneslo. Imel sem narejenih obilo krtač za konje in te se redkokdaj skupaj prodajo. Bilo je leta 1907, ko sem nekoč molil tudi v ta

namen; ako je božja volja, da bi šel v Lurd, naj bi v tem spoznal, če bi vse blago skupaj prodal. – In glej! – V 14. dneh je prišlo naročilo za vse to blago, in sedaj sem spoznal v tem voljo božjo in dobil zadostno vsoto.”

V prvem prostoru smo v uvodno poglavje sklopa z naslovom *V Šmarci pri Končkovih* (to je bilo namreč hišno ime) vključili fotografije Nagličevih prednikov – Petrovega očeta, matere in njenih sorodnikov. V vitrini smo prikazali še ohranjene osebne in poslovne listine in poročno fotografijo očeta Jožefa Nagliča, kupoprodajne pogodbe in gradbeno dovoljenje za zidavo hiše. Sledil je osrednji sklop, v katerem smo izpostavil dve veliki fotografiji Petra Nagliča – na eni pozira kot fotograf s fotografsko opremo, na drugi je upodobljen kot ščetar pri izdelavi ščeterskih šablon. Prostor nad fotografijama smo opremili s hišno tablico Šmarca 1 in z rezbarsko izdelanim ščitnikom vratne svetline, okrašenim s ščeterskim emblemom. Celoten sklop je simboliziral Nagličev dom, njegov poklic in konjiček, zato smo tu dodali še ohranjene predmete. V dveh vitrinah, namenjenih fotografskemu delu, smo tako razstavili originalne fotografije različnih formatov, zvezek s sezname posnetega gradiva, spominske fotografske albume, slikovne zgibanke in štampljko, s katero je Naglič kot fotograf označeval svoje izdelke, fotografske aparate in pribor ter različne publikacije o fotografiji. V obrtnem delu smo v dveh vitrinah razstavili Nagličeve obrtne dokumente, posetnice, obrtne štampljke, različne ščeterske izdelke in zvezke s proizvodnimi specifikacijami za ščeterske izdelke ter dve iz tršega papirja narejeni maketi Nagličeve tovarne ščetk in čopičev (prva je iz leta 1910 in druga iz obdobja med obema svetovnima vojnama). Družinsko skupnost je predstavila velika fotografija Nagličeve družine, posnete pred domačim hišnim pragom v Šmarci, v vitrino pa smo umestili osebne predmete Nagličevih družinskih članov – dokumente, pisalni pribor, očala, pečatnike, žepni uri z inicialkama P(eter) N(aglič), krtačo za obleko z inicialkama M(arija) N(aglič) in spominski fotografski album hčerke Terezije. Ker je bila ščeterska obrt za družino pomembna, smo za prvi razstavni prostor izbrali še fotografije in redke ohranjene predmete iz ščeterske proizvodnje, na primer orodje za obdelavo in označevanje lesa, vretena za žico in strokovno literaturo. Kot osrednji predmet s poudarjenim simbolnim pomenom pa smo v posebni vitrini izpostavili ščeterski izdelek – krtačo za obleko z inicialkama Petra Nagliča.

Drugi razstavni prostor smo namenili skorajda vsem preostalim vsebinam poglavja *Ustvarjalni duh Petra Nagliča*, razen podpoglavja Romarska duša. Sklopom fotografij, ki so v tem prostoru sledili Šporarjevemu razstavnemu konceptu, smo kot dopolnilo pripravili projekcijo dodatnih fotografij, ki si jih je obiskovalec lahko ogledal na platnu z udobnega naslanjača. Tudi v tem prostoru smo posamezne teme podkrepili s predmeti, ki so kazali na Nagličevo zbirateljsko strast do kamnin in mineralov (knjigi o mineralogiji in geologiji, lupa, mikroskop, del predmetov mineraloške zbirke), na njegov odnos do vere in ljubezen do planin (domače razpelo, zvezek z opisom romanja, beležnica z zapiski o božjih rečeh, knjiga o Julijskih Alpah, zemljevid in fotografije s planinskih izletov) ter njegovo zavzeto društveno udejstvovanje (članska izkaznica, letaki in vabila na kulturno-umetniške prireditve). Simbolni predmet tega prostora – fotografski aparat – smo razstavili na častnem mestu, v posebni izpostavljeni vitrini.

Razstavno zgodbo smo zaključili v tretjem prostoru, kjer je bila prikazana *Romarska duša* Petra Nagliča, njegova odhajanja v tuje svete kraje (Jeruzalem, Lurd, Rim, Assisi in Višarje). Na teh romanjih je posnel fotografije, ki so danes dragoceno gradivo za preučevanje božjepotništva in srečevanj slovenskega človeka s tujimi kulturami. Osrednja – izpostavljena fotografija v prostoru je prikazovala veliko procesijo slovenskih romarjev pred obzidjem Jeruzalema leta 1910. Ohranilo se je tudi nekaj predmetov, ki jih je Naglič prinesel domov s teh romarskih poti (svete podobice, svetinjice in rastlinski trn). Razstavili smo jih v dveh vitrinah skupaj z njegovimi osebnimi potovalnimi dokumenti in dovoljenji za potovanje, romarsko knjižico, zemljevidom poti, skupinskimi fotografijami romarjev itd. Kot rdečo nit razstavne zgodbe smo v posebni vitrini tretjega razstavnega prostora izpostavili še predmet iz Nagličeve zapuščine – Jakobovo školjko, atribut sv. Jakoba in simbol romarstva – v katerem smo avtorji razstave prepoznali tudi del Nagličeve življenjske poti.

Razstava *Od domačega praga do Jeruzalema*, ki smo jo postavili v čas in kontekst praznovanja obletnice ustanovitve SEM, nam je torej prikazovala bogato fotografsko zapuščino Petra Nagliča. Poleg tega nam je skozi vnukovo pripoved razkrila njegovo življenjsko zgodbo, ki smo jo s svojega strokovnega vidika poizkusili razlagati tudi ostali avtorji razstave. Ob tem smo se zavedali, da je bila naša interpretacija le ena od možnih etnološko-muzeografskih pogledov na Nagličevo osebnost in delo, ki je bilo v preteklosti sicer že deležno strokovnih, zlasti zgodovinskih obravnav.

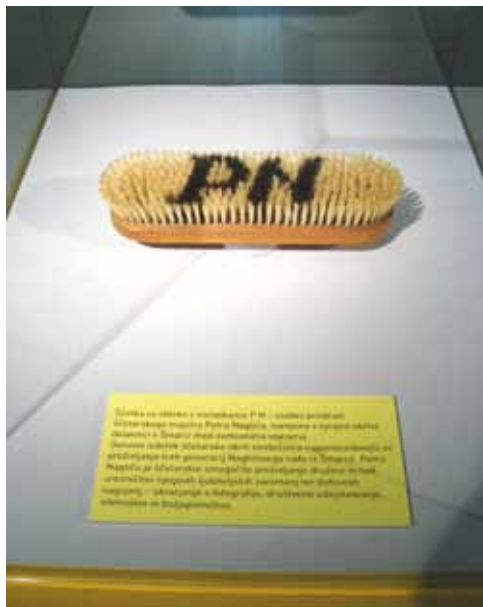
Tudi za etnologe predstavljajo Nagličeve fotografije izjemen vir za preučevanje obdobja, v katerem so nastale. Ker so bile tako dolgo skrite pred očmi javnosti, jih lahko danes toliko bolj občudujemo v njihovi tehnični popolnosti in vsebinski izjemnosti, v njih pa odsevata tudi Nagličev pogled na svet in njegov iskrivi ustvarjalni duh.

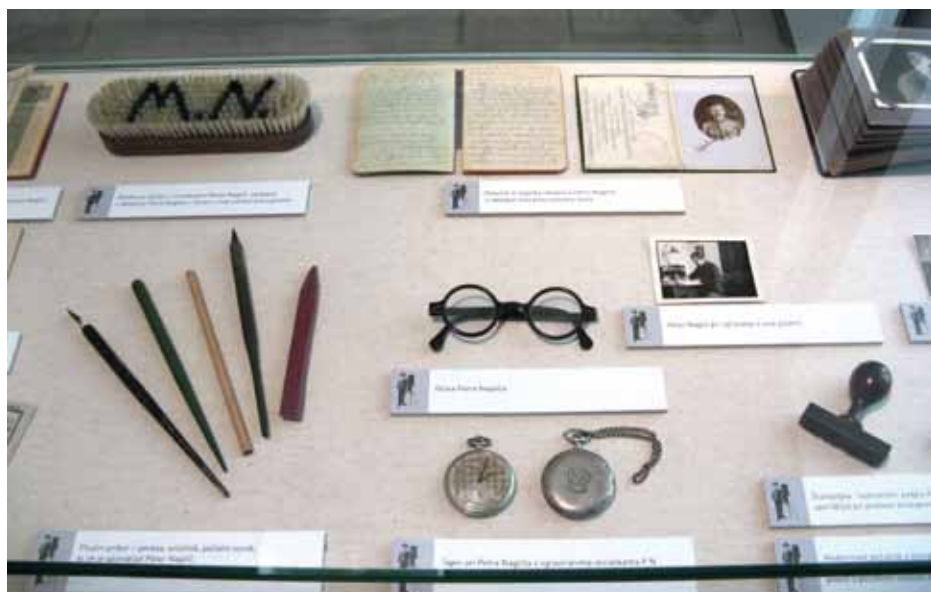
Osrednja scena prvega razstavnega prostora: fotografija in ščetarstvo – ljubiteljska in poklicna pot Petra Nagliča. (Foto: Andrej Dular)

Nagličeva družina pred hišnimi vrati v Šmarci št. 1 leta 1935. (Foto: Andrej Dular)

Vitrina z izpostavljenim predmetom – ščetko za obleko, simbolom ščetarske obrti in vira preživetja Nagličeve rodovine. (Foto: Andrej Dular)

Osební predmeti Nagličevih družinskih članov – Petra, Marije in Terezije. (Foto: Andrej Dular)

Projekcija Nagličevih fotografij in fotografski aparat, osrednji predmet drugega razstavnega prostora.
(Foto: Andrej Dular)

Fotografsko in predmetno gradivo z Nagličevih romanj v svete kraje. (Foto: Andrej Dular)